

Revitalizando o noso: o galego e o millo corvo

Ana Ameal-Guerra

Despois de tantos anos no estranxeiro, a defensa en público da lingua galega en momentos de crispación política e económica, faime pensar que hai serios intereses en distraer ao pobo dos verdadeiros problemas de evolución deste país. Unha vez máis, dende o poder usan as dúas linguas da comunidade para potenciar enfrontamentos político-ideolóxicos, que moitos loitamos dende dentro e fóra por superar, favorecendo unha convivencia pacífica e en igualdade, e que, en calquera caso, son debates alleos á utilidade social e as características lingüísticas de ambos idiomas.

Para empeza-la miña exposición quero retomas as palabras de Bertolt Brecht, un intelectual alemán, que no Berlín de 1934 escribiu: “Para mostrar verdadeiramente un estado de cousas nefasto, hai que mostrar que ten causas remediáveis. Cando se sabe que a desgraza ten un remedio, é posible combatela.”

De 1934 a agora xa choveu, e isto non é Berlín, pero creo que a día de hoxe a utilidade destas palabras é incuestionable.

Por iso, cando Quique Harguindey me pediu que crease un título para a sesión de hoxe, ocorrúseme o seguinte: “Revitalizando o noso: o galego e o millo corvo”. Aquelas persoas que, en torno ao millo corvo, organizan este festival e, ao longo do ano, as diversas actividades de recuperación dun cereal traído das Américas, pero sentido xa como noso, saben ben o esforzo que lles supuxo recupera-la tradición cando estaba abandonada por ser considerado o corvo, unha especie sen valor. Dende a Asociación Cultural de Meiro móstrannos que pese as dificultades que

toparon e aínda encontran, pode revitalizarse o cultivo do millo corvo xunto co seu emprego na dieta da comarca, e pode transmitirse a tradición do saber popular, e asemade actualizala aos novos tempos. Combateron a desgraza creando o remedio e aquí estamos todos celebrándoo.

Do mesmo xeito, aquí estamos hoxe para falar de revitaliza-la nosa lingua galega, a orixinal de Galicia, nun momento no que os argumentos que desgraciadamente defende o goberno actual da Xunta no día a día e no seu “Borrador de decreto” promoven desfavorece-lo galego en tódolos ámbitos, e especialmente no ensino público non universitario. Medidas cualificadas como nefastas e contrarias ás leis vixentes por diversas institucións como o Parlamento Europeo, a Axencia Europea das Linguas Minorizadas, a Real Academia Galega da Lingua, o Consello da Cultura, recoñecidos expertos en Lingüística, Asociacións de defensa da lingua galega, Sindicatos do Ensino e agrupacións de profesorado, e miles de cidadáns manifestándose nas rúas.

Non se entende unha Galicia ou Galiza sen lingua galega. Lembremos que durante séculos foi lingua do saber en tódolos ámbitos, lingua de reis, da literatura máis respectada, e que progresivamente debido a loitas de poder e á súa substitución pola forza polo español, caeu na escuridade durante máis de catrocentos anos; prohibíndose o seu uso en espazos públicos, relegándoa á intimidade da casa, ao rural; manténdose entre os humildes e os que non podían acceder á educación formal, que eran os máis neste país; cubríndoa de prexuízos e vergoñas; privándoa de evolucionar con dignidade como lingua e de consolida-la súa gramática. Unha

historia desgraciada que non sufriron, afortunadamente para elas, ningunha das outras linguas do noso entorno derivadas do latín como o español, o portugués, o catalán ou o francés.

E, se ben “onde moitos cospen, lama fan”, e desgraciadamente moitos dos que están aquí viviron a prohibición en propias carnes, podemos limpar a lameira e ademais xa ninguén pode cuspir sobre nós impunemente. Os tempos de que nos peguen por fala-la lingua xa pasaron, e o galego xa non é a lingua das vacas. Como falantes estamos nun punto no que tanto podemos contribuír a que a lingua vaia desaparecendo, como a revitalizala e transmitila. Son tempos estes de facer causa sobre a lingua, e non depende deste goberno, senón de nós individual e colectivamente. Dende Rosalía e Murguía (e antes xa) ata os nosos días moitos levan loitando pola dignidade da lingua e polos nosos dereitos a falala. Temos os medios tecnolóxicos e humanos precisos para difundir-lo galego dentro e fóra das nosas fronteiras; temos a sociedade mobilizada para a preservación deste ben noso; o galego xa hai tempo que entrou na escola, nas universidades de Galicia e España, e en moitas de América e Europa; a lingua ábrenos portas aos países de fala portuguesa, que son uns douscentos cincuenta millóns de persoas; hai editoriais importantes e unha produción literaria e artística rica. Fomentemos pois a conciencia de nós mesmos, a autoestima, o amor polo noso. As causas son remediáveis, as ferramentas para a transformación están dispoñibles; só temos que empregalas.

Para iso é fundamental transmiti-la lingua ás novas xeracións, ao grupo de menos de vinte e cinco anos, do que en 2004 os estudos revelan que só o 29% falaba galego, e os datos seis anos despois non son mellores. A eses mozos e mozas que afirmaban no 2008 que un de cada tres fala exclusivamente en español. Estamos ante unha xuventude con serios problemas para se expresar

en galego na fala e na escrita, sobre todo nas cidades. E que dicir da súa formación escolar en lingua galega? Acabamos de recibir un tirón de orellas do parlamento europeo porque afirman que en Galicia incúmptense os dereitos internacionais garantidos para as linguas rexionais, e concretamente din que Galicia (e leo textualmente) non pode dar máis pasos atrás “na xa insuficiente protección do galego no ensino ... e debe ofertar un modelo de ensino basicamente en galego e unha axeitada capacitación do profesorado que permita cumprir os compromisos adoptados”, e seguen: “Tan só o modelo de educación infantil de cero a tres anos cumpría as esixencias da Carta tal e como sinalou o Informe dos Expertos en 2008.”

Os datos proban pois que o camiño que se iniciara co Decreto para o ensino non universitario do Goberno PSOE-BNG, e que hoxe tanto desacredita Núñez Feijóo, era unha proposta que abordaba de xeito firme a necesidade de cumprir as lexislacións sobre o ensino en galego, contribuíndo a darlle a volta ao desequilibrio que a favor do español existe dentro e fóra do ámbito escolar.

Tódalas investigacións demostran que ata o de hoxe, nas escolas non se imparten o número de materias esixidas por lei en galego, e o novo decreto non aporta melloras neste sentido. Ata non hai moito, os profesores tampouco se puñan de acordo na normativa da lingua a ensinar. E así, favorecendo o monolingüísmo en español, as clases de lingua e literatura galegas lamentablemente son vistas polos rapaces como unha materia de menor valor que as ciencias naturais ou sociais, e case como unha lingua estranxeira. É reducido o número de profesores que quere usa-lo galego cos escolares noutras materias, ou nas interaccións sociais con eles. As últimas confrontacións dos sindicatos do ensino e do Consello Escolar de Galicia co goberno xorden porque nas recentes probas de selección de

mestres para Secundaria a Xunta non está esixíndolles coñecementos de galego. En resumo, na maioría dos centros de Galicia (universitarios e non universitarios), fóra das horas marcadas para a materia de lingua/literatura galega, a vida escolar transcorre en español.

Pese a que a situación é difícil, sabemos que hai alternativas, e así o manifestan en foros públicos e medios de comunicación, as institucións que citei ao inicio da miña intervención. Un avance xa no inmediato sería a retirada da proposta de novo decreto do goberno, e en consecuencia reconsiderar a aplicación do Decreto 124/2007 do goberno bipartito ou a volta ao Plan de Normalización de 2004.

Á hora da comunicación en lingua galega, moitos dos galegofalantes que están hoxe aquí, sobre todo aqueles que superan os 45-50 anos, non recibiron instrución escolar en galego, ou foi moi limitada, e pregúntanse que galego deixarlles aos novos: o da normativa que eles descoñecen, pero que se fala na televisión, entre os políticos e a xente da cultura, e que aparece escrito nos libros dos rapaces? Ou o que falan en distintas partes do Morrazo? Cal é o “bo galego”? Cal é o que lle temos que transmitir?

A resposta é simple, tódalas variantes de galego son boas, non nos privemos de ningunha; transmitámoslles o galego que falamos, o que herdamos dos nosos maiores, ao tempo que estamos abertos a aprender máis sobre a nosa lingua. Son varias as xeracións de galegos e galegas que falan variantes populares moi dignas e autóctonas, transmitidas culturalmente de xeito oral, non a través da lectura e escritura, e que chamamos dialectos ou variedades. Falar con gheada e seseo non é denigrante, igual que non é para un castelán pronunciar ‘Madrí’ ou ‘Madriz’, en troques do xeral ‘Madrid’; ou para un canario dicir que ‘El cosido de Lalín etá rico’, xogando cos seus ‘eses’ a pracer. As variantes fonéticas ou de son das

linguas, sexa o español ou o galego, son trazos que aportan riqueza e carácter aos idiomas, e que, en ningún caso, debemos perder.

Pero, ao mesmo tempo, tódalas linguas con sistemas de escritura e transmitidas na escola, teñen variedades estándar ou normativas. Por que son necesarias? Porque precisamos ter unha variedade da lingua que sirva a todos como referencia formal e uniforme á hora da escrita e da lectura; para poder depura-lo idioma de interferencias, como os castellanismos, e así recuperar formas máis galegas de nomea-lo mundo que nos rodea; para dota-lo idioma de vocabulario técnico e científico actualizado; e para poder transmitirle o galego a todo aquel de fóra que queira estudalo. Por todo iso, os expertos e a sociedade elaboramos unha variedade estándar, baseada no galego popular de toda Galicia e na tradición literaria. Unha norma de moi recente creación, 1982, debido a esa nosa historia de represión, co que, en consecuencia, é normal que vinte e oito anos despois aínda sigamos fixando algúns criterios.